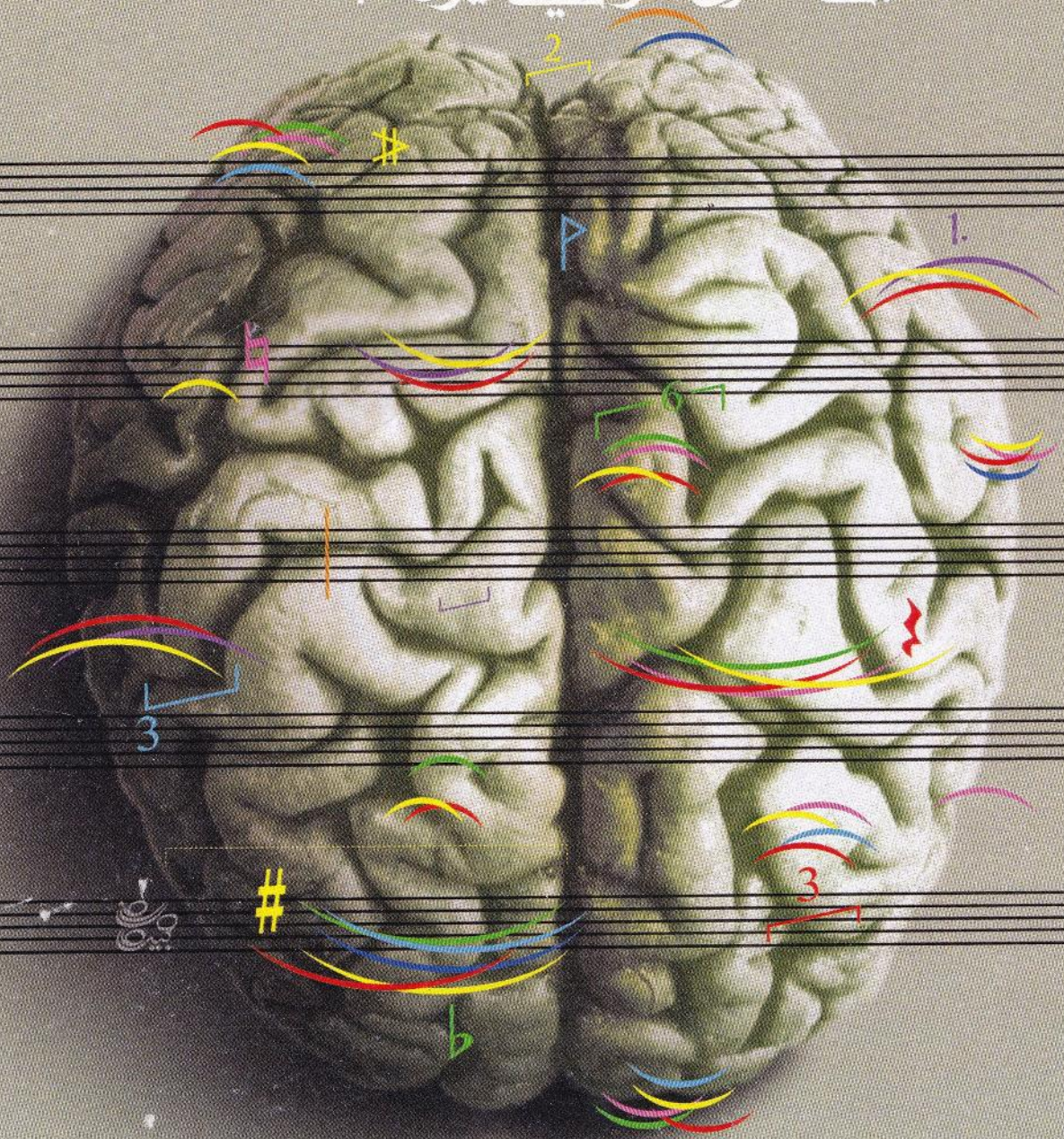

فست موسیقی دریا

«مبانی نظری موسیقی ایران» | حمید مرادیان

بتهوون

مرکز موسیقی بتهوون شیراز

سرشناسه	: مرادیان، حمید، ۱۳۵۸
عنوان و نام پدیدآور	: موسیقی دریافت ۲: مبانی نظری موسیقی ایران / حمید مرادیان.
مشخصات نشر	: تهران: حمید مرادیان، ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهری	: ۲۱۰ ص: مصور
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۰۴-۷۸۵۳-۷
وضعیت فهرست‌نویسی: فیبا	
موضوع	: موسیقی ایرانی
موضوع	: Music, Iranian
موضوع	: موسیقی ایرانی - دستگاه‌ها
رده بندی کنگره	: ML۳۴۴ / ۵ / م۴ م ۸ ۱۳۹۶
رده بندی دیویی	: ۷۸۹ / ۰۱
شماره کتابشناسی ملی	: ۴۷۵۰۳۵۸

موسیقی دریافت ۲

مبانی نظری موسیقی ایران

حمید مرادیان

طرح جلد: مجید کاشانی (استودیو دفتر)

چاپ و صحافی: سروه

چاپ اول: تابستان ۹۶

تیراژ: ۵۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۰۴-۷۸۵۳-۷

ارتباط با مؤلف:

Email: Moradvan_h@yahoo.com

Instagram.com/moradianhamid

تمام حقوق متعلق به مؤلف است

فهرست مطالب

۷.....	پیشگفتار
۹.....	فصل اول: موسیقی قدیم ایران
۱۰.....	گفتار اول تاریخچه
۱۰.....	مهمترین موسیقیدان‌ها و تئوری پردازان موسیقی بعد از اسلام
۱۲.....	گفتار دوم مبانی موسیقی قدیم بر اساس رسالتهای ادوار
۱۲.....	واژه‌های بنیادی
۱۲.....	نت‌نگاری
۱۳.....	مقام
۱۴.....	فواصل کلیدی در موسیقی قدیم
۱۶.....	انواع فواصل از نظر بزرگی و کوچکی
۱۷.....	فواصل مُتَّفِق
۱۸.....	روش استخراج فواصل
۱۹.....	اجزای گام
۲۰.....	اسباب تنافر
۲۱.....	دانگ‌های ملایم
۲۳.....	ذوالخمس‌های ملایم
۲۳.....	ادوار ملایم
۲۶.....	نظام موسیقی مقامی
۲۶.....	دستان‌نشانی
۲۸.....	کوک عود
۲۹.....	زمان‌بندی و ریتم
۳۱.....	نمونه پرسش‌ها
۴۷.....	فصل دوم: موسیقی دستگاهی ایران
۴۸.....	نظام موسیقی دستگاهی، مفاهیم اصلی

۴۸.....	فرم در دستگاه.....
۵۰.....	قطعات ریتمیک و آوازی.....
۵۰.....	وزن در موسیقی آوازی ردیف.....
۵۲.....	سلسله مراتب درجات.....
۵۴.....	انواع گوشه.....
۵۵.....	ساختار گوشه.....
۵۹.....	مفهوم ردیف.....
۶۰.....	دستگاه‌ها و آوازاها.....
۶۲.....	فواصل در ردیف موسیقی ایران.....
۷۱.....	دانگ‌های موسیقی ردیف.....
۷۳.....	مدهای موسیقی دستگاهی.....
۸۰.....	علایم سرکلید برای دستگاه‌ها و آوازاها.....
۹۳.....	پیدا کردن علایم مد با توجه به دانگ‌های تشکیل دهنده‌ی آن.....
۹۷.....	راست‌کوک و چپ‌کوک.....
۹۸.....	کوک تار.....
۹۹.....	گونه‌های آهنگسازی در موسیقی دستگاهی.....
۱۰۱.....	نمونه پرسش‌ها.....

فصل سوم:

۱۲۷.....	دستگاه‌ها و آوازاها
۱۲۸.....	دستگاه شور.....
۱۳۱.....	آواز ابوعطا.....
۱۳۲.....	آواز افشاری.....
۱۳۳.....	آواز بیات‌ترک.....
۱۳۵.....	آواز دشتی.....
۱۳۶.....	دستگاه سه‌گاه.....
۱۳۸.....	دستگاه چهارگاه.....
۱۴۰.....	دستگاه نوا.....
۱۴۱.....	دستگاه همایون.....
۱۴۴.....	آواز اصفهان.....
۱۴۵.....	دستگاه ماهور.....
۱۴۸.....	دستگاه راست‌پنج‌گاه.....
۱۵۱.....	نمونه پرسش‌ها.....

فصل چهارم:

۱۶۳.....	پاسخ‌نامه‌ی تشریحی.....
----------	-------------------------

- بخش اول مبحث موسیقی قدیم ایران ۱۶۳
- بخش دوم مبحث موسیقی دستگاهی ایران ۱۷۹
- بخش سوم مبحث دستگاهها و آوازاها ۲۰۰

پیشگفتار

در کتاب اول از مجموعه‌ی موسیقی دریافت به تئوری عمومی موسیقی که بیشتر مفاهیم موسیقی غرب را در بر داشت پرداخته شد. در این جلد سعی داریم به تبیین مفاهیم کاربردی در "مبانی نظری موسیقی ایران" بپردازیم.

مبانی نظری موسیقی ایران مباحث متعدد و چالش برانگیزی را در بر می‌گیرد که در کتب مختلف و تحت لوای نظریه‌های گوناگون بیان شده‌اند. مبانی زیرساختی موسیقی مدال ایران با پیچیدگی‌های خاص موسیقی مدال و تأثیرات ناگزیری که در صد سال اخیر از فرهنگ موسیقایی غرب گرفته است، گویا به معادله‌ای دشوار تبدیل شده که تحلیل آن به سادگی میسر نیست.

به نظر می‌رسد که همین پیچیدگی باعث تحلیل‌های مختلف و نظریه‌های گوناگون در این زمینه شده است که گاه با هم دارای تناقضاتی نیز هستند.

مطالب قابل تأملی که از موسیقی قدیم ایران باقی مانده، مربوط به رسالات ارزشمندی است که از قرون اولیه‌ی اسلامی تا قرن هفت و هشت نگاشته شده‌اند. این دوره که از فارابی تا عبدالقادر مراغی را شامل می‌شود فرآیند تکوین یک مکتب هنری را از آغاز تا اوج به خوبی نشان می‌دهد.

افول این مکتب فکری تحت تأثیر تحولات فرهنگی دوره‌ی صفویه، آغازی برای تغییراتی بنیادین در موسیقی مقامی و تبدیل آن به موسیقی دستگاهی است.

حکومت قاجار و سیاست‌های فرهنگی دولتمردان آن دوره، اولین برخورد جدی

بیشگفتار ۷

موسیقیدان‌های ایرانی با موسیقی اروپا را رقم می‌زنند. علینقی وزیری (۱۳۵۸ - ۱۳۶۶ش) کتاب تئوری موسیقی خود را با الهام از تئوری موسیقی اروپایی می‌نویسد و سعی در تطبیق مدهای ایرانی با سیستم گام در موسیقی غرب دارد. بعد از وزیری، روح الله خالقی نیز راه استادش را ادامه داده و در کتاب تئوری خودش تحت عنوان نظری به موسیقی همین مسیر را طی می‌کند. تفاوت در اینجاست که خالقی در کتابش بخشی را نیز به بیان تئوری موسیقی قدیم ایران بر مبنای رسالات یادشده، اختصاص می‌دهد.

از آن زمان تاکنون تئوریسین‌های موسیقی ایرانی نظریات مختلفی را در این زمینه بیان کرده‌اند. از آن جمله می‌توان به کتب زیر اشاره کرد:

گام‌ها و دستگاه‌های موسیقی ایران / مهدی برکشلی، دستگاه در موسیقی ایرانی / هرمز فرهت، هفت دستگاه موسیقی ایران / مجید کیانی، مبانی نظری موسیقی ایران / مجید کیانی، نگرشی نو به تئوری موسیقی ایران / داریوش طلائی، مبانی نظری و ساختار موسیقی ایرانی / تألیف جمع نویسندگان، تجزیه و تحلیل و شرح ردیف موسیقی ایران / فرهاد فخرالدینی. کتاب‌های یاد شده از جمله مهمترین منابع مورد استفاده در کلاس‌ها و آزمون‌های مرتبط با موسیقی ایرانی هستند. همچنین رساله‌ی ادوار از صفی‌الدین ارموی و نیز شرح‌الادوار از عبدالقادر مراغی را نیز باید به این فهرست افزود.

تعدد منابع و بیان نظریات متفاوت و گاه متناقض در آن‌ها اغلب باعث سردرگمی هنرجویان، دانشجویان و داوطلبین کنکور موسیقی می‌گردد.

در کتاب حاضر سعی شده است که قسمت‌های کلیدی از دیدگاه‌های مختلف در کنار هم آورده شوند تا هنرجو بتواند با بررسی و مقایسه‌ی آن‌ها به نگرشی نسبتاً جامع از مبانی نظری موسیقی ایران دست یابد. در این مسیر خواننده‌ی کتاب، دیدگاه‌های مختلف را با روشی ساده می‌شناسد و برای مطالعه‌ی عمیق‌تر از اصل منبع آماده می‌شود.

مباحث کتاب به سه بخش کلی تقسیم شده‌اند، فصل اول به موسیقی قدیم ایران اختصاص دارد که بر اساس سه رساله‌ی ادوار از صفی‌الدین ارموی، شرح‌الادوار از عبدالقادر مراغی و رساله در موسیقی از محمد بنایی نگاشته شده است. فصل دوم به موسیقی دستگاهی می‌پردازد، در این فصل ویژگی‌های کلی موسیقی ردیف، فواصل، سرکلیدها و مدهای اصلی بررسی می‌شوند. فصل سوم به بیان جزئیات بیشتری از ردیف می‌پردازد در این فصل، گوشه‌های مهم، گوشه‌های مشترک و مدگردی در ردیف بررسی می‌شود. در نگارش این دو فصل، از کتاب‌هایی که پیشتر به عنوان مرجع نام بردیم، استفاده شده است.

در انتهای هر فصل پرسش‌های تشریحی و تستی متناسب با استانداردهای طرح پرسش در آزمون‌های کارشناسی و کارشناسی ارشد، طرح شده‌اند که به هنرجو کمک می‌کند با مباحث به شکلی عمیق‌تر و از منظرهای گوناگون مواجه شود.

در نهایت می‌توان گفت قصد از نگارش این کتاب در کنار هم آوردن نظریه‌های مهم و کاربردی در موسیقی ایرانی و تبیین آن‌ها با بیانی ساده است؛ با این امید که هنرجویان پس از درک مفاهیم این کتاب بتوانند با نگرشی عمیق‌تر و ذهنی آماده‌تر به خوانش متن‌های اصلی و کتب مرجع بپردازند.

همچون همیشه از کلیه‌ی اساتید، صاحب‌نظران و هنرجویان ارجمندی که این کتاب را مطالعه می‌فرمایند، سپاسگزار خواهیم بود چنانچه با ایراد و اشتباهی مواجه شدند نظرات اصلاحی خود را به پست الکترونیکی مندرج در شناسنامه کتاب (صفحه ۲) ارسال نمایند تا موجبات بازنگری و غنای محتوای مجموعه‌ی حاضر در چاپ‌های آتی، فراهم گردد.

در پایان لازم می‌دانم از همدلی و کمک‌های بی دریغ عزیزان سلمان سالک، شهرزاد سیف‌اللهی و تمامی دوستانی که هریک به نوعی در تدوین این اثر مرا یاری نموده‌اند تشکر و قدردانی نمایم.

حمید مرادیان

بهار ۹۶

بخش سوم مبحث دستگاه‌ها و آوازاها

پاسخ پرسش‌های تستی

- ۱) گزینه‌ی ج. درجه‌ی پنجم شور در سلمک بین حالت اصلی و ربع‌پرده کمتر متغیر است.
- ۲) گزینه‌ی الف.
- ۳) گزینه‌ی الف.
- ۴) گزینه‌ی د. "نت شاهد" در رضوی درجه‌ی هفتم شور و "نت ایست" درجه‌ی چهارم است. یعنی در شور "سل" نت "دو" "نت ایست" و نت "فا" "نت شاهد" رضوی خواهد بود.
- ۵) گزینه‌ی ب. گوشه‌ی رهاب در قسمت‌های مختلف ردیف مانند شور، افشاری، سر - ساختار مدال یکسان نواخته می‌شود.
- ۶) گزینه‌ی ج. "نت شاهد" حسینی درجه‌ی هشتم شور است.
- ۷) گزینه‌ی ب.
- ۸) گزینه‌ی د.
- ۹) گزینه‌ی ب.
- ۱۰) گزینه‌ی الف.
- ۱۱) گزینه‌ی ب. "نت شاهد" حجاز درجه‌ی دوم نسبت به "نت شاهد" ابوعطا است.
- ۱۲) گزینه‌ی د. "نت خاتمه"ی حجاز روی "نت شاهد" شور است که یک دهمی چهارم پایین‌تر از "نت شاهد" ابوعطا قرار دارد.
- ۱۳) گزینه‌ی الف. ملودی بر مبنای وزن عروضی "مفاعیلن مفاعیلن مدخبر" است. سرکلید متعلق به شور است که می‌تواند متعلق به هر یک از متعلقات شور نیز باشد. گریته ملودی و وزن عروضی آن بیانگر گوشه‌ی گبری در ابوعطا است.
- ۱۴) گزینه‌ی د.

فصل چهارم - پاسخنامه‌ی تشریحی ۲۰۱

۱۵) گزینه‌ی ب. اوج حجاز که در واقع اوج ابوعطا نیز به حساب می‌آید روی درجه‌ی هشتم شور (درجه‌ی پنجم نسبت به "نت شاهد" ابوعطا) تأکید می‌کند.

۱۶) گزینه‌ی د. سرکلید متعلق به شور و متعلقاتش است و نیز می‌تواند متعلق به نوا هم باشد. ملودی روی نت "دو" یعنی درجه‌ی چهارم شور تأکید می‌کند. از موارد یاد شده، درآمد ابوعطا، افشاری، نوا روی درجه‌ی چهارم شور تأکید می‌کنند اما فقط در افشاری درجه‌ی ششم حالت متغیر دارد و ربع‌پرده پایین می‌آید. در شکل نیز نت "ر" در حالت کُرُن است.

۱۷) گزینه‌ی الف.

۱۸) گزینه‌ی ج.

۱۹) گزینه‌ی د.

۲۰) گزینه‌ی ب.

۲۱) گزینه‌ی د.

۲۲) گزینه‌ی الف. اگر شور "سل" را مبنا قرار دهیم ابوعطا می‌تواند دارای دو "نت شاهد" "لا کُرُن" و "دو" باشد. فاصله‌ی بین "لا کُرُن" تا "دو" سوم نیم‌بزرگ و یا سوم بیش‌کوچک است.

۲۳) گزینه‌ی د. ملودی روی درجه‌ی سوم شور تأکید دارد، پس درآمد بیات‌ترک است.

۲۴) گزینه‌ی الف. سرکلید متعلق به شور است و روی درجه‌ی سوم تأکید می‌کند بنابراین می‌توان نتیجه گرفت در فضای بیات‌ترک است. وزن و حالت گردش ملودی متعلق به گوشه‌ی مهربانی می‌باشد.

۲۵) گزینه‌ی ب. گوشه‌ی فیلی در دستگاه ماهور و آواز بیات‌ترک وجود دارد و در هر دو روی درجه‌ی پنجم فوقانی "نت شاهد" تأکید دارد. بنابراین فیلی با "نت شاهد" "دو" متعلق به بیات‌ترک "فا" است.

۲۶) گزینه‌ی ب.

۲۷) گزینه‌ی ج. "نت شاهد" شکسته یک فاصله‌ی پنجم بالاتر از "نت شاهد" بیات‌ترک

قرار دارد. در واقع شکسته روی درجه‌ی هفتم شور تأکید می‌کند.

فهرست منابع

- ارموی، صفی الدین، رساله‌ی شرفیه، فرهنگستان هنر ۱۳۸۳
- انوار، عبدالله، ترجمه‌ی شرح مبارکشاه بخاری بر ادوار ارموی، فرهنگستان هنر ۱۳۹۲
- اسعدی، هومان. «بنیان‌های نظری موسیقی کلاسیک ایران: دستگاه به عنوان مجموعه‌ای چندمدی»، فصلنامه‌ی موسیقی ماهور، ۲۱: ۴۳-۵۶
- پایور، فرامرز، ردیف آوازی و تصنیف‌های قدیمی به روایت استاد عبدالله دوامی، تهران نشر ماهور ۱۳۷۵
- پایور، فرامرز، تئوری موسیقی، تهران ناشر مولف، چاپ سوم ۱۳۷۰
- جعفری نژاد کیوان. زهدی، پرند. خلاقیت موسیقی، ناشر کارنامه کتاب. چاپ دوم ۱۳۹۱
- حنانه، مرتضی، گامهای گمشده، تهران نشر سروش، چاپ سوم ۱۳۸۸
- حزین، سروین. جعفری نژاد، کیوان. مبانی موسیقی، ناشر کارنامه کتاب. چاپ دوم ۱۳۹۱
- خالقی، روح‌الله. نظری به موسیقی. انتشارات صفی‌علیشاه ۱۳۹۴
- رادمان، علی. موسیقی در گذر آزمون. ناشر انتشارات آیندگان ۱۳۸۵
- سالک، سلمان، شرح مولانا مبارکشاه بر ادوار، آوای مهربانی ۱۳۸۹
- سالک، سلمان، دستگاه‌ها و آوازه‌ها، تهران، نشر آوای مهربانی ۱۳۸۸
- صبا، ابوالحسن. دوره سوم ستور. تهران انتشارات منتخب صبا. چاپ پنجم. ۱۳۷۳
- طلایی، داریوش. ردیف میرزا عبدالله نت نویسی آموزشی و تحلیلی. نشر ماهور. چاپ دوم ۱۳۷۶
- طلایی، داریوش. نگرشی نو به تئوری موسیقی ایرانی. ناشر موسسه فرهنگی هنری ماهور ۱۳۷۲

۲۱۰ موسیقی دریافت ۲

- طلایی، داریوش. گزیده مقالات همایش بین المللی عبدالقادر مراغی، ناشر فرهنگستان هنر ۱۳۹۱
- عبدالقادربن حافظ مراغی، شرح ادوار، به اهتمام تقی بینش، ناشر مرکز نشر دانشگاهی ۱۳۷۰
- عبدالقادربن حافظ مراغی، جامع الالحان، مقابله و ویرایش بابک خضرای، ناشر فرهنگستان هنر ۱۳۸۸
- علی بن محمد معمار (بنایی)، رساله در موسیقی، ناشر مرکز نشر دانشگاهی ۱۳۶۸
- فخرالدینی، فرهاد، تجزیه و تحلیل و شرح ردیف موسیقی ایران، تهران نشر معین - موزه موسیقی، ۱۳۹۲
- فرهت، هرمز. دستگاه در موسیقی ایران. ترجمه مهدی پور محمد. ناشر پارت. ۱۳۸۰
- کیانی، مجید. هفت دستگاه موسیقی ایران. ناشر مؤلف با همکاری ایران صدا، چاپ دوم ۱۳۷۱
- کلیات خمسه نظامی. ناشر انتشارات جاویدان. چاپ سوم ۱۳۷۲
- وزیری، علینقی. تئوری موسیقی. انتشارات صافی علیشاه. ۱۳۸۰
- مبانی نظری و ساختاری موسیقی ایران. جمع نویسندگان. نشر ماهور.
- مسعودیه، محمدتقی، ردیف آوازی موسیقی سنتی ایران به روایت محمود کریمی، تهران انجمن موسیقی ایران. ۱۳۷۴

فست موسیقی دریا #۲ 3

در این کتاب با مبانی ساختاری موسیقی ایران از قرن هفتم (ه ق) تا دوره‌ی معاصر آشنا

خواهید شد و با پاسخ‌گویی به پرسش‌های طرح شده بر اساس استاندارهای طرح سوال،

مفاهیم مورد نظر را بر اساس نظریه‌های مختلف به صورت تطبیقی خواهید آموخت.